

Ötletek a korszerű oktatásszervezéshez

BÁCSI JÁNOS

bacsi@jgypk.u-szeged.hu

*SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája, Alapfokú Művészetoktatási Intézménye,
Napközi Otthonos Óvodája*

A tanulmány három részből áll: az első azt az elméleti háttérrel ismerteti, amely a korszerű oktatásszervezéshez nélkülözhetetlen alapokat ad. A második egy konkrét tanítási óra leírása. Végül az összegzés azokat a gondolatokat foglalja össze, amelyek a forgószínpad rendszerű oktatásszervezés mellett szólnak.

A korszerű oktatásszervezés

Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, két dolog ismerete elengedhetetlen: 1. Mi a tudás? 2. Melyek a tanulásszervezés korszerű eljárásai? Először erre a két kérdésre keresek választ.

Napjaink pedagógiájában a tudásátadáshoz vagy a tudásátadás megszervezéséhez négyféle tudástárat használunk: 1. a biológiai tárhely, vagyis a különböző memória-típusok, 2. hagyományos külső tárolórendszerek (pl. könyvek, újságok, folyóiratok, menetrendek, plakátok stb.), 3. külső, elektronikus tárolórendszerek (személyi számítógépek, tanítványainknak már tanulniuk kell informatikát), 4. világméretű elektronikus információs rendszerek (Donald 2001). A tudástárak feltöltöttsége, valamint alkalmazásának színvonala adja tudásunkat: Mi van a „fejünkben”? Milyen szinten áll értő olvasásunk?, Hogyan és mire tudjuk használni a személyi számítógépet?, Hozzá tudunk-e férni a világhálón tárolt tudáshoz?

A biológiai tárhely hosszú távú memóriája adja tudásunk egy részét. Ennek a következő öt típusát különíthetjük el:

1. Szemantikus emlékezet (mentális szótár) – itt tároljuk nemcsak a szavak alakját és jelentését, de a különböző érzékszerveinkkel felfogható ingerek jelentését is. Ezt a tárhelyet egész életünk alatt folyamatosan töltjük fel. A szavakat is egész életünkben tanuljuk, leghatékonyabban azonban 2 és 16 éves korunk között, amikor átlag minden ébren töltött kilencven percben megtanulunk egy új szót (Pinker 1999). Ebből következik, hogy az általános iskolai oktatás egyik legfontosabb feladata, tantárgytól függetlenül, a szókincs-fejlesztés.

2. Deklaratív memória (a különböző szabályok tárhelye).

3. Procedurális memória (a „valami tudás” tárhelye, például hogyan kell kerékpározni, úszni, síelni stb.). A mai magyar iskolát leggyakrabban az a kritika éri, hogy sok deklaratív tudást tanít, és nagyon kevés procedurálisat, pedig a mindennapi életben a boldoguláshoz elsősorban nem deklaratív tudásra van szükség.

4. Vizuális memória (ez tárolja a képi felismerést és a térbeli elhelyezkedést).

5. Epizodikus memória (a személyesen átélt események tárhelye) (Baddeley 2001, 2010). A tanulás akkor eredményes, ha a beérkező új információ a hosszú távú memória több egységével kapcsolatba tud kerülni, mert így több hosszú távú memóriatípusba tud beépülni.

Az értő olvasás akkor működik optimálisan, ha a szövegértésnek mind a négy szintje működik: 1. információ(k) visszakeresése, 2. összefüggések, kapcsolatok felismerése különböző típusú kommunikátumokban, 3. lehetséges szövegértelmezések, 4. szövegek összehasonlítása (Bácsi–Sejtes 2009). A szövegértés négy szintje folyamatosan alakul ki a fent leírt sorrendben. A szövegértés fejlesztése az iskolai oktatás másik alapfeladata, minden tantárgyat érint, egész életen át tart.

A NAT előírja a személyi számítógéppel, valamint a világhálón való ismeretszerzést: *„A digitális kompetencia az IKT természetének, szerepének és lehetőségeinek megértését, alapos ismeretét, illetve ennek alkalmazását jelenti a személyes és társadalmi életben, a tanulásban és a munkában.”* (Magyar Közlöny 2012: 10655) Az eddig elmondottakból megállapítható, hogy az oktatásszervezés akkor lesz a legeredményesebb, leghatékonyabb, ha egy új ismeret megszerzéséhez mind a négy tudástárat felhasználjuk, működtetjük. Ennek egyik sikeres módja lehet a forgószínpad rendszerű csoportmunka.

A forgószínpad rendszerű csoportmunka első lépése a csoportszervezés. Legideálisabb a négyfős csoport. Természetesen, ha az osztály létszáma nem osztható négygel, akkor más létszámokat alkalmazhatunk. A csoportalakításnak három alapmódszere létezik: 1. A tanulókat a pedagógus osztja be a csoportokba. Ezt akkor célszerű alkalmazni, ha vagy azonos képességű tanulókat akarok a csoportban szerepeltetni, vagy éppen az a célom, hogy a csoporttagok különböző képességekkel rendelkezzenek. 2. A tanulók maguk alakítják ki a csoportokat. Ebben az esetben arra kell törekedni, hogy a csoportok kialakítása konszenzus alapján történjen, vagyis minden tanuló fogadja el azt a tényt, hogy melyik csoportba került. 3. A véletlenszerű csoportalakítás („Keresd a párod!” technika) úgy történik, hogy a tanulók húznak egy-egy cédulát, amelyen egy fogalom szerepel, és megkeresik azokat a társaikat, akiknél azonos fogalomkörbe tartozó szó van a céduláján. (Az óratervben adok erre példát.) Ez a csoportszervezés azért jó, mert minden tanuló elfogadja a csoportbeosztást, valamint azért, mert amíg megkeresik társaikat, ismeretekre tesznek szert, hiszen meg kell beszélniük, hogy miért tartoznak fogalmaik azonos csoportba, vagy miért nem. Ez a csoportalakítási technika átismételhető az eddigi ismereteket, megteremtheti a tantárgyi koncentrációt, és motiválhat is. Hátránya az, hogy az előző két csoportalakítási technikával szemben időigényes.

Óraterv

8. a osztály 2012. május 14. 3–4. óra

Témakör:

- Rómeó és Júlia (Arató–Héjja 2008)
- Amit a pad alatt olvasunk (Fábián–Molnár 2009)

Az óra anyaga:

- A szépirodalom és a ponyva fogalmának rögzítése.
- A szövegértési és szövegalkotási készség fejlesztése, a szöveg szó szerinti jelentése, összefüggések felismerése a szövegben, következtetések a szöveg alapján.
- Ismerkedés Rómeó és Júlia történetével.
- A mondatok grammatikai és jelentésszerkezete, szófajok és szószerkezetek.

Az óra feladatai:

- Az egyszerű mondatok grammatikai és jelentésszerkezetének gyakoroltatása.
- Szófajok és szóelemek elemzésének gyakoroltatása.
- Kreatív szövegalkotási feladat a Rómeó és Júlia alapján.
- A szövegértés különböző szintjeinek gyakoroltatása a Rómeó és Júlia alapján.
- Helyesírás gyakorlása.
- Szövegértés-szövegalkotás: a kifejezések szó szerinti és metaforikus jelentéseinek megadása a szövegben, a szöveghelyzet.
- Infokommunikációs eszközök használatának gyakoroltatása.

Munkaforma

Forgószínpad rendszerű csoportmunka, egy csoport egy-egy helyszínen tíz percet tölt, a csoportalakítás véletlenszerűen történik feladatkártyákkal.

A csoportalakítás feladatkártyái: minden tanuló húz egy fogalmat a következők közül, majd megkeresik, hogy az összefüggések alapján kik fognak egy csoportba tartozni: *név-más, kötőszó, névelő, számnév; Shakespeare, Moliere, Madách Imre, Rómeó és Júlia; emotív funkció, konatív funkció, fatikus funkció, poétikai funkció; topik, fókusz, ige előtti pozíció, a mondat ismert része; epika, regény, elbeszélés, novella; rím, ritmus, nem végigírt sorok, versszakokra tagol; hely, idő, szereplők, esemény.*

Eszközigény:

- 7 db dosszié, rajta a helyszín száma, benne az előre elkészített feladatlapok vagy üres lapok.
- 7 db dosszié, amelyre a csoportok tagjai ráírják a nevüket, ebbe teszik bele a megoldott feladatlapokat, és viszik magukkal az egyes helyszínekre.
- 1 db számítógép internet-hozzáféréssel (ennél a gépnél a feladatot offline módban is elő kell készíteni, hogy a tanulók akkor is tudjanak dolgozni, ha nincs net).
- 4 db laptop, rátelepítve a feladatokkal vagy online hozzáféréssel.

A tantermet már szünetben úgy rendezzük be, hogy hét csoporthelyszínt alakítunk ki négy fő részére, kikészítjük és beüzemeljük a számítógépeket, a feladatokat tartalmazó dossziékat az asztalokra tesszük. A munka folyamán a tanulók bármilyen segédeszközt használhatnak.

Az egyes helyszínen található feladatok

1. *Állapítsátok meg a következő mondatok grammatikai és jelentésszerkezetét!*

- Péter Fruzsina tegnap vett virágot.
- A matrózok rongyokkal tömködték be a léket a hajón.
- Három bátor egér szembeszállt a lusta macskával.
- Anna Samu könyvét találta meg.
- A három almát igazságosan nem tudták elosztani.
- Verekedett mindenki mindenkivel minden szünetben.
- Sötét fellegek gyülekeztek a kirándulók feje felett.
- Nincs remény az utolsó mérkőzésen a győzelemre.

2. *Állapítsd meg a következő mondat szavainak szófaját és szerkezetét!*

Volt
 egyszer
 egy
 elefánt
 fölvette
 a
 telefont
 pardon
 volt
 egy
 elefánt
 fölvette
 a
 telefont
 most
 hogyan
 is
 hangzik
 jobban
 nehogy
 megint
 rosszul
 mondjam

3. a) Egészítsétek ki a táblázatot!

SZÉPIRODALOM	
	Nem minőségi, de népszerű, divatos irodalom.
Igényes színvonalú	
	Nyelvi megformálása kevésbé igényes.
	Egyszerű szöveg, könnyen fogyasztható.
Érdeemes olvasni, hiszen az általános műveltség része.	
	Tömegekhez szól.
Cselekményük néha bonyolult.	

b) Soroljatok fel három szépirodalmi és három ponyva kategóriába tartozó regényt! Válaszokat ki egyet, és indokoljátok, hogy miért az adott kategóriába soroltátok!

4. Helyesírás: Nyisd meg a következő oldalt: szerkeszt.hu/teszt.php! Oldd meg az ott található tesztet! Teljesítményed rögzítsd a gépen! (A feladatnak offline módban is a gépen kell lennie. A teszt 100 szópárt ill. szóhármast tartalmaz, amely közül ki kell választani a helyesen írt alakot. A feladat felőleli helyesírásunk mind a négy alapelvét. A gép azonnal értékeli a tanuló teljesítményét.)

5. Fogalmazzatok meg összefüggő szövegben, hogy a következő véletlen szavak hogyan befolyásolhatták volna Rómeó és Júlia szerelmének alakulását: adó, járvány, madzag, te-áskanna, teve! (A szavak sorrendje tetszőleges.) (Bono 2009)

6. Oldd meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat!

Dalszöveg*(Mercutio)**Lehetsz király, hiába vagy**A mosolyod ügyis az arcodra fagy**Királynak lenni, az mámorító**(Mercutio és Rómeó)**De mi tudjuk azt, mi az igazi jó!*

* Szerkeszt.hu – A helyesírás-ellenőrző pont [szerkeszt.hu/teszt.php – 2012.12.09.]

(Benvolio)

*Szegény fiúk ott legfelül
Talpig aranyban, de tők egyedül
A hatalom nyűg, csak ostoba lánc
Amíg itt lenn folyton szabad a tánc!*

(kórus 1)

*Mámort hoz és kéjjel kínál minden száj és bájos szempár
Csók ha csattan, láb ha röppen, nadrág csusszan, ágyú dörren
Élj, ahogy jól esik az sem baj, ha meg is lesik!
Tedd azt, ami élvezet, bizsergesd a tested-lelked!*

(Mercutio)

*Uralkodók, ostoba mind!
Ablakból nézik, hogy mi van itt kint!
A Naptól is óvják maguk odabenn
Fogalmuk sincs róla, mi a szerelem!*

(Rómeó)

*Ezek ott fent, nem tudnak mást (nem tudnak mást)
Tenyérvnyi föld miatt ölik egymást (ölik egymást)
Mire való a harc, a viszály?*

(Rómeó, Mercutio és Benvolio)

Ha kimaradunk, nekünk az a király! (Presgurvic 2001)

- Írd ki az *ellentét* szó szinonimáit szövegből!.....
- Ki volt Rómeó?.....
- Ki volt Mercutio?
- Ki volt Benvolio?
- Rómeó szerint miért ölik a többiek egymást?
- Mi Mercutio véleménye az uralkodókról?
- Mi az igazi jó a szereplők szerint?
- Miből akar kimaradni a három szereplő?
- Milyen jelentésekben szerepel a *király* szó a szövegben?
- Mi a szerepe a kórusnak az eredeti Shakespeare-drámában?
- Írjatok három olyan jellemzőt, amikben ez a szöveg különbözik Shakespeare szövegétől!

7. Keressétek meg a neten, kik voltak azok a színészek, akik játszották Rómeó és Júlia szerepeit! Egyikről készíttetek címszavakban bemutatót! (Legalább 3-3 színész.)

A forgószínpad rendszerű csoportmunka

Ennek a munkaformának az előnye, hogy egy vagy két tanítási óra alatt minden tanuló mind a négy tudástárát használja, vagyis gondolkodik, mozgósítja hosszú távú memóriáját, fejleszti értő olvasását, dolgozik személyi számítógéppel, és információkat keres a világhálón. Más tanítási módszerrel ezt nem lehetne megvalósítani ennyi idő alatt ennyi gyerekekkel. Előnye még, hogy ezzel a munkaformával olyan mennyiségű tananyagot tudunk egyetlen órán feldolgozni, amire más módszer nem ad lehetőséget. Az sem elhanyagolható, hogy a munka során fejlődik a tanulók kooperáló készsége. Hátránya, hogy hosszú ideig tartó tervezést igényel, hiszen a feladatokat meg kell tervezni, a feladatlapokat el kell készíteni, de ez a befektetett energia a tanulók teljesítményének fejlődésével megtérül. A tanítási órán a pedagógusnak csak irányító feladata van, jelzi, hogy a csoportoknak mikor kell átmenniük a következő helyszínre, ha egy csoport esetleg nem ért egy feladatot, akkor néhány megjegyzéssel segít. A pedagógus munkája azzal folytatódik, hogy minden feladatlapot kijavít, értékeli, akár érdemjegyet ad rá. Majd lehetőséget ad a tanulóknak, hogy megismerjék teljesítményüket. Ez arra motiválja a gyerekeket, hogy a következő ilyen munkavégzéskor még jobb teljesítményt érjenek el. Egyre jobban megosztják a munkát egymás között. Ha például egy feladattal nem végeznek adott helyszínen, akkor a következő állomáson a csoport egy tagja befejezi az előző feladatot, míg a többiek az új feladaton dolgoznak. Ha viszont egy helyszínen időn belül készültek el a feladattal, akkor átnézik az eddig elkészítetteket. A módszer tantárgyfüggetlen. Nem hiszek abban, hogy ez az egyetlen üdvöztető munkaforma, de abban igen, hogy a frontális és egyéni munka mellett minden osztálynak egy-egy témakör kapcsán legalább egyszer találkoznia kell a forgószínpad rendszerű csoportmunkával.

IRODALOM

- A Kormány 110/2012.(VI.4.) Kormányrendelete A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar Közlöny* 2012. évi 66. szám.
- Arató Lászlóné – Héjja Ágnes 2008: *Változatok Rómeókra és Júliákra Tanulói munkafüzet*. Budapest: Kompetencia konzorcium.
- Bácsi János – Sejtes Györgyi 2009: *Anyanyelvi kompetencia – szövegértés, szövegalkotás*. Szeged: Maxim Kiadó.
- Baddeley, Alan 2001: *Az emberi emlékezet*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Baddeley, Alan – Eysenck, Michel – Anderson, Michel 2010: *Emlékezet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- de Bono, Edward 2009: *A kreatív elme*. Budapest: HVG Kiadó.
- Donald, Merlin 2001: *Az emberi gondolkodás eredete*. Budapest: Osiris Kiadó
- Fábián Márton – Molnár Cecília 2009: *Amit a pad alatt olvasunk – népszerű próza*. Budapest: Educatio Kht.
- Kagan, Spencer 2001: *Kooperatív tanulás*. Budapest: Önkonet Kft.
- Pinker, Steven 1999: *A nyelvi ösztön*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Presgurvic, Gérard 2001: *Rómeó és Júlia* (magyarra fordította Galambos Attila). www.zeneszoveg.hu